

https://pl.wikipedia.org/wiki/Ryksa_El%C5%BCbieta

Ryksa Elżbieta (*Reiczka Przemysł(aw)ówna*, czes. *Eliška Rejčka*, ur. 1 września 1288 w Poznaniu, zm. 19 października 1335 w Brniena Morawach) – królowa czeska i polska. Była jedyną córką króla polskiego Przemysła II i Ryksy szwedzkiej (po której otrzymała imię), córki zdetronizowanego władcy skandynawskiego Waldemara. Ryksa Elżbieta jest pierwszą Polką, której znamy dokładną datę urodzin i śmierci.

Królowa Czech

Okres panowania	od	1303
	do	1305

Jako żona	Wacław II
-----------	-----------

Poprzedniczka	Guta von Habsburg
---------------	-------------------

Następczyni	Wiola Elżbieta cieszyńska
-------------	---------------------------------

Królowa Polski

Okres panowania	od	1303
	do	1305

Jako żona	Wacław II
-----------	-----------

Poprzedniczka	Małgorzata Brandenburska
Następczyni	Jadwiga Bolesławówna
Królowa Czech i <i>Polski</i>	
Okres panowania	od 1306 do 1307
Jako żona	Rudolf III Habsburg
Poprzedniczka	Wiola cieszyńska Elżbieta
Następczyni	Anna Przemyślidka
Dane biograficzne	
Dynastia	Piastowie
Urodzona	1 września 1288 Poznań
Zmarła	19 października 1335 Brno
Ojciec	Przemysław II
Matka	Ryksa
Mąż	Wacław II Rudolf III Habsburg
Dzieci	Agnieszka
 Multimedia Commons	w Wikimedia

<http://poznanskiehistorie.blogspot.com/2013/01/piekna-polka-czyli-historia-królowej.html?showComment=1358715043207%20-%20c2899629642553051817>

"Piękna Polka", czyli historia królowej Elżbiety Ryksy

Była jedynym dzieckiem króla Przemysła II i jego ukochanej żony, szwedzkiej królowej Ryksy (Rychezy). Mimo smutnego dzieciństwa i niezbyt szczęśliwej młodości, gdyż zanim skończyła dwadzieścia lat, zdążyła już dwukrotnie owdowieć i stracić narzeczonego, została królową Czech i jako pierwsza przedstawicielka dynastii Piastów, zasiadła na polskim tronie. Okazała się wprost stworzona do swej roli. Miała silny charakter, nieprzeciętny intelekt i hart ducha, którego zazdrościł jej niejeden władca. Wzbudzała miłość poddanych, szacunek wrogów, a jej zasługi dla kultury Czech są ogromne. Pewne czeskie miasto o nazwie Hradec, na jej cześć zaczęto nazywać Hradec Králové. Do dziś w tym mieście pamięć o "pięknej Polce", królowej Elżbiecie jest wciąż żywa. Chociaż stare przysłowie mówiło, że szczęście nie jest przeznaczeniem królowych, ona odnalazła je w miłości. Dziś w Polsce znana jest w gruncie rzeczy tylko historykom-mediewistom, choć, mimo, że z Polski wyjechała jako mała dziewczynka, to jednak do końca życia zachowała pamięć o Poznaniu, Wielkopolsce i grobie rodziców w poznańskiej katedrze. Oto opowieść o Elżbiecie Ryksie, królowej Czech i Polski.

Elżbieta Ryksa, źródło: Wikimedia.

Przyszła królowa urodziła się 1 września 1288 roku. Jest pierwszą „Polką”, której znamy dokładną, dzienną datę urodzin i śmierci. Ten cudzysłów przy słowie Polka wynika stąd, że oczywiście w tamtych czasach nie rozróżniano jeszcze narodów, a co najwyżej nacje. Państwa narodowe narodziły się bowiem dopiero w XIX stuleciu. Imię odziedziczyła mała Piastówna po swojej matce, szwedzkiej królowej Ryksie, drugiej żonie Przemysła II, zwanej w źródłach „ukochaną żoną” króla. Mała Ryksa wcześniej została osierocona. Jej matka zmarła pomiędzy 1289 a 1293 rokiem, a ojciec, koronowany w 1295 roku, został zamordowany rok później w Rogoźnie. Oznacza to, że w wieku zaledwie ośmiu lat została sierotą i zapewne nie pamiętała rodziców, a zwłaszcza matki. Zaopiekowała się nią macocha, Małgorzata Brandenburska, trzecia żona Przemysła II. Prawdopodobnie jeszcze za życia ojca, mała Ryksa została zaręczona z Ottonem, synem margrabiego brandenburskiego – Albrechta III. Miało to miejsce prawdopodobnie w 1291 rok, kiedy

księżniczka skończyła zaledwie 3 lata. Niestety, narzeczony zmarł pomiędzy 1297 a 1299 rokiem. Mimo tego wiadomo było, że mała księżniczka nie będzie narzekać na brak adoratorów. Była bowiem córką króla, a jej przyszły mąż mógł liczyć na koronę. Zainteresował się nią i postanowił poślubić król Czech Wacław II, który ubiegał się o tron polski i w listopadzie 1300 roku został koronowany w Gnieźnie na króla Polski.

Wacław II Czeski, źródło: Wikimedia.

Małżeństwo z Ryksą miało wzmocnić jego prawa do tronu. Wacław od trzech lat był wdowcem, po śmierci swej pierwszej żony – Guty z Habsburgów. W 1300 roku Ryksa przyjechała do Pragi i została oddana pod opiekę księżnej Gryfiny, wdowie po księciu małopolskim i sieradzkim, Leszku Czarnym, a prywatnie ciotce Wacława.

Dwunastoletnia Ryksa była już, według ówczesnych zwyczajów, w wieku w którym mogła wstąpić w związek małżeński, jednakże Wacław nie śpieszył się ze ślubem. Król nie był obojętny na kobiece wdzięki, a źródła mówią nawet o pewnej pięknej Agnieszce, która była królewską kochanką. W końcu jednak, ponaglany przez opata klasztoru cysterskiego w Zbrasławiu, Wacław uległ i poślubił Ryksę 26 maja 1303 roku. Równocześnie ze ślubem, odbyła się koronacja piętnastoletniej księżniczki na królową Czech i Polski. Zarówno koronacja jak i ślub odbyły się w katedrze św. Wita w Pradze. Według tradycji, koronację na królową Czech powinien dokonać arcybiskup moguncki, a na królową Polski arcybiskup gnieźnieński. Obaj arcybiskupi upowaznili do dokonania tej ceremonii biskupa wrocławskiego Henryka z Wierzbnej.

Na wyraźne życzenie męża, Ryksa zmieniła imię na Elżbieta, które było imieniem bardzo popularnej wówczas świętej, jednakże dla odróżnienia od córki Wacława z pierwszego małżeństwa, również Elżbiety, czescy poddani nazywali swoją królową Elżbieta Ryksa (Eliška Rejčka). Z tego małżeństwa urodziła się córka Agnieszka, która przyszła na świat 15 czerwca 1305 roku. Wacław niedługo cieszył się z narodzin córki, zmarł bowiem zaledwie 6 dni później. Siedemnastoletnia królowa-wdowa nie została jednak na lodzie. Oprócz tytułu, Wacław zapisał jej 20 tys. grzywnien srebra i pięć miast jako oprawę wdowią. Na czeski tron wstąpił syn Wacława II – Wacław III. Niedługo jednak cieszył się koroną. W sierpniu następnego roku, został on skrytobójczo zamordowany w Ołomuńcu, w drodze do Polski. Na Wacławie III wygasła dynastia Przemyślidów, która panowała w Czechach od drugiej połowy IX wieku. Rozpoczęła się walka o tron, w którą, chcąc nie chcąc, wmieszana również została Elżbieta Ryksa.

Pretensje do tronu czeskiego zgłosił książę karyncki Henryk, zięć Wacława II i Rudolf, syn króla rzymskiego (niemieckiego), Albrechta I Habsburga. Czechy stanowiły lenno Rzeszy Niemieckiej i Albrecht po prostu nadał to lenno synowi. Aby wzmocnić prawa Rudolfa do korony czeskiej, Albrecht wyznaczył synowi Elżbietę Ryską na żonę.

Rudolf Habsburg, źródło: Wikimedia.

Polityczny charakter tego mariażu nie ulega wątpliwości, ale źródła mówią o tym, że królowa spodobała się przysłemu królowi, a nawet, że obdarzył on ją miłością. Ślub odbył się we wrześniu lub październiku 1306 roku. Małżeństwo z Rudolfem trwało mniej niż rok. Król zmarł w lipcu 1307 roku podczas walk z czeską opozycją, a Ryksa w wieku zaledwie dziewiętnastu lat, została po raz drugi wdową. Mąż zostawił jej jednak tyle samo pieniędzy, co Wacław, czyli 20 tys. grzywien srebra. Pieniądze i pięć miast stanowiącą jej wdowią oprawę, zapewniły królowej-wdowie dostatnie życie. Myliłby się jednak ten, kto uważał, że zeszła ona już ze sceny politycznej.

Po śmierci Rudolfa, ponownie doszło do wojny o koronę czeską. Do walki znowu stanął Henryk karyncki, a jego rywalem był kolejny Habsburg, brat zmarłego Rudolfa, Fryderyk Piękny. Ryksa opowiedziała się po stronie Fryderyka, niestety, kiedy królowa przebywała w Pradze, Henryk zajął to miasto. Ryksie niełatwo było przebywać na Hradczanach, otoczonej przez wrogów. Najwięcej przykrości spotykało ją zapewne ze strony pasierbicy – Elżbiety, córki Wacława II z pierwszego małżeństwa. Nie mogła ona przebaczyć macosze tego, że Rudolf zaproponował małżeństwo Ryksie, a nie jej. Elżbieta była zaledwie trzy lata młodsza od Ryksy, ale, jak mówią źródła, ustępowała jej pod względem urody i inteligencji. Obie panie były jednak w równym stopniu dumne i ambitne, nietrudno więc zgadnąć, że znenawidziły się. Królowa-wdowa jednak wytrzymała, a kiedy sytuacja zaczęła robić się dla niej niebezpieczna, uciekła w przebraniu z Pragi z córeczką Agnieszką i dołączyła do oddziałów Fryderyka. Następnie zaś została przewieziona do Klosterneuburga w Austrii. Ostatecznie, zwycięsko z wojny o władzę nad Czechami wyszedł Henryk, który w 1308 roku zawarł pokój ze swoimi przeciwnikami. Pozwolił też wrócić Elżbiecie Ryksie do swych dóbr w Czechach. Królowa osiadała w Hradcu i spędziła w nim dziesięć lat, podczas których miasto przeżywało swój rozkwit, a królowa-wdowa stworzyła tam wspaniały dwór i podjęła szereg inicjatyw na polu mecenatu artystycznego i dokonała licznych fundacji. Ufundowała m. in. okazały kościół św. Ducha i księgi liturgiczne, z których mnóstwo ozdobiono jej podobiznami. Odtąd Hradec nazwano Hradec Králové. Wkrótce nastąpiła kolejna zmiana na tronie czeskim i po śmierci Henryka Karynckiego w 1310 roku, królem został Jan Luksemburski, który pojął za żonę wspomnianą już Elżbietę, pasierbicę Ryksy.

Po kilku latach panowania Jana, wybuchł bunt możnowładztwa czeskiego przeciw jego rządowi. Czechom nie podobała się zbyt liczny orszak niemieckich doradców otaczających króla. Na czele buntu stanął ambitny i wpływowy magnat Henryk z Lipy, który był już wtedy... kochankiem naszej bohaterki. Do nawiązania romansu między nimi doszło najprawdopodobniej pomiędzy 1310 a 1315 roku. Trudno dziwić się Elżbiecie Ryksie. Nie skończyła jeszcze trzydziestu lat, była piękna, wykształcona i była królową. Dlaczego miałaby rezygnować z osobistego szczęścia? Henryk w Lipy został w 1315 roku uwięziony, ale Ryksa w dalszym ciągu popierała stronników ukochanego. W rok później co prawda Henryk wyszedł z więzienia, ale wojna jeszcze się nie skończyła. W tym samym czasie Agnieszka, córka Ryksy i Wacława II, została wydana za męża na śląskiego Piasta, księcia jaworskiego Henryka. W 1318 roku doszło do porozumienia walczących stron, Henryk wrócił do łask, a niemieccy doradcy Jana wyjechali z Czech. Wkrótce Henryk i „hradecka królowa” zostali nawet przyjaciółmi Jan, a ten, jak mówią źródła, ze wszystkich czeskich możnowładców najbardziej poważał Henryka i Ryksę. Henryk został mianowany najwyższym marszałkiem i hetmanem Moraw. Wkrótce, królowa odsprzedała Janowi swoje hradeckie dobra i przeniosła się wraz ze swoim kochankiem do Starego Brna. Przebywała w nim do końca życia.

Pobytek w Starym Brnie wiąże się również z działalnością fundacyjną królowej. Jej największym osiągnięciem było ufundowanie wspaniałego klasztoru cysterek i kościoła Najświętszej Marii Panny. Jako ciekawostkę dodam, że klasztor był w posiadaniu cysterek do 1783 roku, a później przejęli go augustianie. Jednym z augustiańskich opatów tego klasztoru był Gregor Mendel, pionier genetyki. Dzięki licznym nadaniom, klasztor ten stał się nie tylko najbogatszym, ale także największym klasztorem w Czechach. Ryksa ufundowała też księgi liturgiczne na potrzeby sióstr z tego klasztoru.

W 1329 roku królowa przeżyła osobistą tragedię. Zmarł jej ukochany, Henryk z Lipy. Został on pochowany we wspomnianym klasztorze cysterek. Ostatnie lata życia spędziła królowa z dala od polityki, w zaciszu klasztoru, zajmując się głównie robótkami ręcznymi i modlitwą. W 1333 roku, wybrała się jeszcze ze swoją córką Agnieszką na pielgrzymkę do Nadrenii. Dwa lata później, 19 września 1335 roku, królowa Czech i Polski Elżbieta Ryksa zmarła. Kazała się pochować w ufundowanym przez siebie klasztorze cysterek w Starym Brnie u boku mężczyzny, którego kochała miłością prawdziwą, a nie ze względu na politykę. W swoim testamencie, oprócz licznych darowizn na rzecz czeskich klasztorów, pamiętała o ziemi swoich przodków. Poczyniła znaczne zapisy na rzecz poznańskiej katedry, w zamian za msze za dusze rodziców. Uwzględniła też w swej ostatniej woli klasztory: cysterek w Owińskach i klarysek w Gnieźnie.

Mimo, że wcześniej opuściła Poznań i Wielkopolskę, pamiętała jednak o ziemi swych przodków. Dała się poznać jako kobieta niezwykle energiczna, mądra i wytrwała. Świadoma obowiązków, jakie nałożyły na nią królewskie pochodzenia i rola, jaką wyznaczyła jej historia, nie zrezygnowała jednak ze swojego osobistego szczęścia, choć w tamtych czasach jej związek z Henrykiem z Lipy z pewnością budził zgorszenie. W Polsce co prawda, mało się o niej nie pamięta, ale Czesi, a zwłaszcza mieszkańcy Hradec Králové, doceniają rolę swojej królowej. Co roku w tym mieście organizuje się festiwal ku czci królowej Elżbiety. Odbywa się wtedy jarmark średniowieczny, turniej rycerski i uroczysty przejazd orszaku królowej Elżbiety Ryksy.

Źródło:

W. Iwańczak, *Elżbieta Ryksa – królowa, kobieta, mecenas sztuki*, w: *Nasi Piastowie*, „Kronika Miasta Poznania”, nr 2, 1995.

K. Jasiński, *Ryksa Elżbieta – Boemie et Polonie bis Regina*, www.wbc.poznan.pl